Ա. Տարի — Թիւ 75 | Ուրբաթ, 29 Հոկտեմբեր 1915

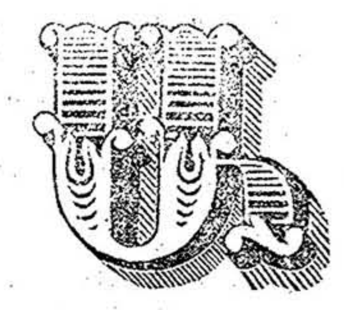
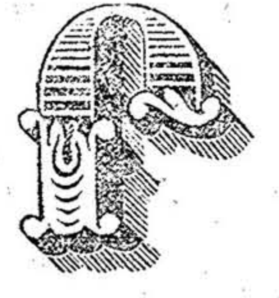
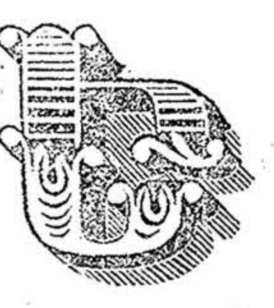
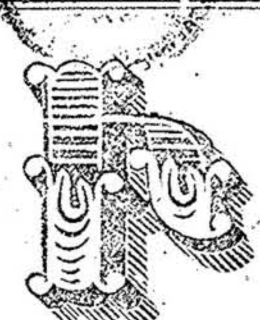
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ.Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ
Journal AREY
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐԱԾ ՉԷ

«Թայմզ»ի վերջին թիւերէն «Արև»ի մէջ հրատարակուած քաղուածները և այն բազմաթիւ հայասէր յօդուածները զորոնք կը գտնենք եւրոպական և ամերիկեան թերթերուն մէջ՝ ապացոյց են որ Հայաստանը ամայացնող համատարած եղեռնագործութիւնները սկսած են իրենց ցաւագին արձագանգը գտնել քաղաքակիրթ մարդկութեան խղճին մէջ, և թէ հանրային զայրոյթի ալիքը անգամ մ'ալ կը բարձրանայ Հայութեան բնաջնջումին ձգտող այս աննախընթաց ոճիրներուն դէմ։

Լորտերու ժողովին մէջ մեր ազգին անկեղծ բարեկամները՝ Լորտ Քրոմէր և Լորտ Պրայս, կատարուած խժդժութիւնները նկարագրելէ վերջ՝ կառավարութենէն տեղեկութիւն կը պահանջեն և կը յաւելուն թէ այդ պաշտօնական տեղեկութիւնները ի սփիւռս աշխարհի պէտք է հրապարակուին։ Արտաքին Գործոց դեր-նախարար Լորտ Քրուի ի պաշտօնէ տուած պատասխանը աշխարհի առջև առաջին վաւերական արձանագրութիւնն է Հայաստանի տխուր եղելութիւններուն։ Լորտ Քրու համամիտ է նաև՝ արտաքին գործոց Նախարարութեան հասած պաշտօնական տեղեկագրութիւնները հրապարակելու անհրաժեշտութեան մասին։

Այս կը նշանակէ որ ի մօտոյ հրատարակուած պիտի տեսնենք անգլիական Կապոյտ Մատեան մը՝ Հայկական գործերու յատուկ։

Այս հրատարակութիւնը ներկայ հանգամանքներուն մէջ սահմանուած է ունենալու իր մեծ օգուտը՝ հանրային խղճմտանքը լուսաւորելու և համաշխարհային նպաստի գործին մղում տալու կրնակ տեսակէտով։

Մեր ընթերցողները արդէն գիտեն որ՝ Հայկական դատը՝ դիւանագիտական տեսակէտով՝ մեր ցանկութիւններուն համաձայն գրեթէ լուծուած վերջացած կրնար համարուիլ այս անգամ, Դաշնակից պաշտպան պետութեանց կատարեալ համաձայնութեամբը, եթէ Թուրք վայրագ կառավարութիւնը իր կողմէ չփորձէր, անգամ մ'ալ, Հայ տարրին բնաջնջումովը լուծել այդ հարցը։

Ուրեմն այսօր մեր հարցը երկու հակոտնեայ լուծումներու միջև կը տարուբերի՝ — լիակատար բնաջնջում և լիակատար ազատութիւն։

Հիմա որ, երկու հզօր ազդակները, այսինքն դիւանագիտութիւնը և քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքը վերջնականապէս մեր կողմը ունինք, նժարը այս երկու լուծումներէն դէպի մէկը կամ դէպ ի միւսը հակեցնելը որոշ չափով, պիտի ըսեմ նոյն իսկ գլխաւորաբար, կախում ունի մեր ազգովին բռնելիք դիրքէն դէպի մեր դատը, դէպ ի մեծ աղէտը և անոր յարակից հրատապ հարցերը։

Ճղճիմ հաշիւները մէկ կողմ թողլով՝ պէտք է աշխարհի առաջ ներկայանանք ինք իր մէջը միաձոյլ և սերտօրէն համերաշխ քաղաքական կազմակերպութիւն մը, և մեր հայրենասիրութիւնը, մեր ազգային գիտակցութիւնը, և մեր կորովի ներուժութիւնը գերագրական չափով հանդիսացնենք աշխարհի առջև՝ մեր իբրև ազգ գոյութիւնը և իբրև Հայաստանի ազատ քաղաքացիներ՝ թէ՛ իսկ աւերակներու վրայ՝ մեր ապրելու կամքը անդիմադրելի կերպով պարտադրելու համար աշխարհի հզօրներուն։

Նպատակէս դուրս է այս յօդուածով ուրուագծել մեր ազգային ուղեցոյցը այս դժուարին վայրկեաններուն մէջ։

Բայց եթէ գիտնանք այս կերպով վայրկեանին պահանջած բարձրութեան վրայ գտնուիլ ազգովին, մեզ ամէնքս սուգի մատնող աշխարհաւեր արհաւիրքներուն հանդէպ իսկ՝ տակաւին յուսալու և հաւատալու զօրաւոր պատճառներ ունինք։

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՄՈՒՍԷՏԻՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Է.

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կիներու քաջասրտութիւնը

Ցածանուներուն տուած բաղդաւլըճիւ հրահանգը սահմանուած է նոր աքարուած մը և նոր տեսարաններ պարզելու մեր առջև: Բայց թո՛ղ ներուի ինծի Մուսա լերան վրայ քիչ մ'ալ յամենալ՝ անզանցառելի պարտականութիւն մ'ալ կատարելու համար, ա՛յն է վեր հանել և ըստ արժանւոյն պանծացնել հայ կիներու կատարած դերը Սուէտիոյ այս հերոսական ինքնապաշտպանութեան միջոցին։

Եթէ Սուէտիացի կիները այս աղիծներուն և անոնց կայտառ կորիւններուն մայրերը ըլլալէ զատ ուրիշ արժանիք մը ունեցած չըլլային, Հայութիւնը դարձեալ երախտապարտ պիտի ըլլար անոնց. բայց անոնք աւելի փառաւոր դեր մ'ալ կատարեցին.—կենաց և մահու այս գերագոյն պայքարին մէջ հայ մարտիկներուն արժանաւոր ընկերները և օգնականները եղան։ Ցերեկուան տօթին ու գիշերուան ցուրտին ենթակայ՝ մէկուկէս ամսուան այս բացօթեայ անսովոր կեանքին մէջ, ուր սնունդ, ծածկոյթ, ապահովութիւն, ամէն բան կը պակսէր, կատարեալ չարքաշութիւն և համբերատարութիւն ցոյց տուին. ո՛չ մէկ տրտունջ, ո՛չ մէկ յուսահատութեան բառ լսուեցաւ իրենց շրթունքներէն. ամենամեծ վտանգներու ժամանակ՝ երբ թշնամւոյն գնդակները մինչև իրենց խարխուլ հիւղակներուն ու կիսափուլ տաղաւարներուն առջև կը հասնէին և մոլեգնող խուժանին հայհոյանքներն և սպառնալիքները իրենց ականջները կը խլացնէին, անոնք ձայն չհանեցին ու կանացի սարսափով կռուողները շփոթութեան ու խուճապի չի մատնեցին. ընդհակառակը, միշտ անոնց սիրտ տուին ու զանոնք քաջալերեցին։ Այդ քաջ Հայուհիներն էին որ բոպիկ ոտքով մինչև պատնէշները կանոնաւոր կերպով հաց ու ջուր կը տանէին իրենց կռուող այրերուն կամ եղբայրներուն. իրե՛նք էին որ՝ առանց կարեւորութիւն տալու սուլացող գնդակի տարափներուն, մինչև կռուի առաջին գիծը կ'երթային՝ խրախուսելու տկարացողները, վերցնելու վիրաւորեալները՝ զորոնք յետոյ հիւղակներուն մէջ իրենց նահապետական դեղերով կը դարմանէին ու իրենց կնոջական գուրգուրանքով կը շրջապատէին։ Զէն ի ձեռին պատնէշ վազող կիներ ալ տեսնուեցան։ Կին մը կռուողներուն ջուր կը կրէր, երբ մաւզէրի գնդակ մը ուսին վրայէ կուժը ծակեց անցաւ. Թշնամի զինուորներուն դառնալով պոռաց. «մուրտառնե՛ր, ձեր գնդակները կուժ մ'անգամ չեն կրնար կոտրել», ու կուժին ծակուած տեղը քուրջի կտոր մը թխմելով կրկին ջուրով լեցուց և որոշեալ պատնէշը տարաւ։

Այս ամէնը լսելէ և տեսնելէ վերջ, իրաւամբ կրնանք ըսել՝ թէ Մուսա լերան դիւցազներգութեան մէջ իրենց փառքի բաժինը ունէին այս քաջարի կիներն ալ, որոնք Զէյթունի ու Սասունի իրենց եղերաբաղդ քոյրերուն տիպարն ու պատկերը կը վերակենդանացնեն մեր յիշողութեան մէջ։

Սուէտիացիք նաւերը կ'սպասեցին

Կը վերադառնանք մարտնաւերու տուած հրահանգին։ Արեւելքի Բրիտանէից երկու մեծ պաշտպանները՝ ասպետական Ֆրանսան և ազատական Անգլիան որոշած էին Սուէտիացիները առնել Մուսա տաղէն և փոխադրել Եգիպտոս։ Սեպտ. 12ին, Սուէտիոյ առջև խարսխած հինգ ֆրանսական մարտնաւերը ազատումի գործողութեանց ձեռնարկեցին։ Անհուն ուրախութեան հետ զուգախառնուած վիշտի ու հոգեկան տառապանքի օր մ'եղաւ այդ օրը Սուէտիացիներուն համար։ Ապաքէն, ուրախութիւնը անսահման էր, որովհետև իրենց ընտանիքներով ու զաւակներով պիտի փրկուէին բնաջնջումի վտանգէն որ Դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր իրենց գլխուն վրայ մանաւանդ այն օրէն որ ուտեստի հետ իրենց ռազմամթերքն ալ պակսած էր. քիչ ատենէն խաղաղունչ եղանակն ալ վրայ պիտի հասնէր և լեռնավայրին վրայ բնակութիւնը անկարելի պիտի դարձնէր։

Այս հանգամանքներուն մէջ, կիներուն, ծերերուն և տղաքներուն առժամեայ տեղափոխութիւնը դէպ ի Նեղոսի հիւրընկալ ափերը՝ նախախնամական կարգադրութիւն մըն էր։ Բայց 5—600 կտրիճ մարտիկներուն համար դիւրի՞ն էր բաժնուիլ իրենց սիրական հայրենիքէն և իրենց իբրև ապաստան ծառայող հսկայադանձ Մուսա լերան կատարներէն, մացառներէն, կողերէն, կիրճերէն որոնք իրենց այնչափ քաջագործութեանց թատր հանդիսացած և իրենց հրաշէններուն շառաչիւնը արձագանգած էին. անոնք պիտի ուզէին այնտեղ մնալ կռուիլ ու մեռնիլ... բայց քանի որ իրենց զէնքի և ռազմամթերքի խնդրանքը չէր ընդունուած, ցաւ ի սիրտ պարտաւորուած էին իրենց ազատարարներուն այս կարգադրութեանը համակերպիլ։

Մարտանաւերու կրակին պաշտպանութեան տակ և իրենց դիրքերուն վրայ ծառայած հայ մարտիկներու շարքերէն պատսպարուած՝ ժողովուրդը սկսաւ տակաւ ձորամէջ ճամբով իջնել ծովափ, ուրկէ տասնեակ մը մակոյկներ՝ լաստափայտերու օգնութեամբ՝ կ'առնէին կը տանէին զանոնք, ու կը յանձնէին ազատարար մարտնաւերուն։ Հակառակ ծովին անհանդարտութեանը՝ նոյն օրն իսկ մարտնաւերուն մէջ փոխադրուեցաւ ամբողջ ժողովուրդը՝ նորածին մանուկէն մինչև զառամեալ ծերն ու պառաւը, բաց ի կռուողներէն՝ որոնց փոխադրութիւնը թողուեցաւ յաջորդ օրուան։ Անոնք դեռ գործեր ունէին կատարելու....

Յաջորդ առաւօտ 13 սեպտ., կտրիճները բոլոր պատնէշները թողուցին և իրենց զէնքերով հաւաքուեցան զօրանոցին առջև, այնտեղէն թափոր կազմած՝ ազգային երգեր երգելով և երբեմն յաղթական համազարկով մը օդը թնդացնելով իջան ծովափ։ Ծովափէն նաւակ նստելին ամենէն սրտայոյզ վայրկեանը եղաւ. քաջերուն ծունկերը կը դողային և աչքերնէն արցունքը աղբիւրի պէս կը վազէր... Հրաժեշտ կուտային այն նուիրական լերան որ չորս-հինգ հազար հայու կեանքն ու պատիւը փրկած էր։

Զէնքերն ու ռազմամթերքը հետերնին մարտնաւ տարին, մինչև յետին փամփուշտը։

Դասաւորեց Մ. Տ.

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅԿ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՌՈՒԻՆ ՀԱՄԱՐ»

Թ. ՑԱՆԿ

	Եգիպտ. Ղրուշ
Նախորդ ցանկին գումարը	5770
Տոքթ. Խ. Սողիկեան (Կալլապար)	500
Հրանդ Տէլէկեան (Բ. ամսական)	20
Ռմն (Բ. ամսական)	10
Յ. Գափանճեան (շաբաթական)	6

Գումար Ե. Ղ. 6306

«Արև»ի հանգանակութիւնը միշտ բաց է բոլոր այն սրտցաւ հայերուն առջև, որոնք մասնաւորապէս Եգիպտոսէն, կը փափաքին ինճնաբերաբար օգնել մեր ազգային գոյութեան ներկայ կռւին։ Յիշեցնենք թէ մեր հանգանակութեան արդիւնքը վէհ. Հայրապետին պիտի ղրկուի, որպէսզի անխտիր յատկացնէ աղէտեալները ապրեցնելու կամ կռուողները զօրացնելու գործին՝ ինչպէս որ պէտքը կը պահանջէ։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

II

ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Պալքաններու մէջ ռուսօ աւստրիական մրցումէն ծնած այս պատերազմը, որուն արդէն չարժառիթն ու պատրուակը եղաւ՝ իբրև սլաւ ազդեցութեան ամենէն հզօր ու հաւատարիմ տարածիչը՝ Ռուսիայէն սիրուած ու պաշտպանուած Սերպիոյ անհաշտ ընդդիմութիւնը Աւստրիոյ փառասիրութեանց իրականացումին, անկարելի էր որ ուշ կամ կանուխ չազդէր խորապէս Պալքանեան կացութեան վրայ, որուն առնելիք վերջնական ձևը կախում ունի համեւրոպական ընդհարումին ելքէն։

Դեռ երէկ Պալքանեան տէրութիւն մը եղող Թուրքիոյ միջամտութիւնը ի նպաստ Աւստրօգերման խմբակցութեան առաջին և ազդարար նշանն էր գալիք յեղաշրջումին, որուն երկրորդ փուլին մէջ կը թևակոխենք այժմ Պուլկարիոյ միջամտութեամբը, որ թրքականը կը շարունակէ նոյն ուղղութեամբ։ Անկարելի էր որ Սերպիայէն, այսինքն Պալքաններուն հիւսիսակողմէն քմահաճ ստուտումով մը մինչև հարաւ-արևելք, մինչև Թուրքիա ցանկած հրդեհը ընդ երկար իր աւերներէն դուրս ձգէր կրակի երկու գօտիներուն միջևեղ գտնուող չէզոք բռնուած ազգերը։

Պատերազմին սկիզբէն, երկու հակառակորդ խումբերուն դիւանագիտութիւնները ակամայ ներուժ գործունէութեան մը, բլօքականութի մը իրենց չէզոքութիւնը «pro forma» յայտարարած Պալքանեան տէրութեանց մօտ, ըլլա՛յ անոնց միջամտութիւնը յառաջ բերելու, ըլլա՛յ անոնց չէզոքութիւնը պահպանելու նպատակաւ։

Գերմանո-աւստրիական խումբին ճիգերը միջամտութեան ուղղութեամբ երկու նպաստաւոր գետին միայն՝ ունէին, և ոչ մէկ ջանք խնայեցին, պէտք է ըսել, զանոնք մշակելու և արդիւնաւորելու համար. առաջին՝ Թուրքիան, որ արդէն շահուած ծախուած էր իրենց, և որուն վարիչները, իրաւամբ կամ ոչ, Դաշնակիցներուն յաղթանակէն ոչ մէկ խեր կը յուսային իրենց երկրին, կամ կուսակցութեան տիրապետութեանը համար. և երկրորդ Պուլկարիան, որուն 1913ի կրած վէրքերը և նուաստացումները հոգեբանական շատ նպաստաւոր տարր մըն էր շահագործուելիք ի նպաստ գերմանական դիտումներուն և շահերուն։

Կը մնային Ռումանիան և Յունաստանը. գերմանո-աւստրիական դիւանագիտութիւնը, տեղեակ այն բարդ պատճառներուն—զգացում և շահ խառնուած—որոնք գրեթէ անկարելի կը դարձնէին այս երկու չէզոք պետութեանց զինակցութիւնը ընդդէմ Դաշնակիցներուն, ուզի ի բուն աշխատեցան հասնելու համար ժխտական բայց խիստ գոհացուցիչ սա արդիւնքին՝ արգիլել զիրենք, գաղտնի ու յայտնի ամէն միջոցներով, որ իրենց չէզոքութենէն դուրս չելլեն, քանի որ իրաւամբ կը վախնային թէ անոնց չէզոքութեան թօթափումը ի նպաստ Դաշնակիցներուն միայն կրնար տեղի ունենալ։

Եթէ գերման դիւանագիտութիւնը սկիզբէն ի վեր այս կրկնակ բայց որոշ ու անփոփոխ նպատակներուն իրագործումին համար գործեց յարատեւօրէն, առանց աջ ու ձախ խարխափումի, անշեղ ուղղութեամբ, սքանչելապէս օգտուելով պարագաներուն նպաստաւոր հանգամանքէն, Դաշնակիցներուն դիւանագիտութիւնը, դժբախտաբար և թերևս նոյն պարագաներուն աննպաստութենէն հարկադրուած, չունեցաւ նպատակի նոյն անփոփոխութիւնը և գործունէութեան նոյն միութիւնը։

Յայտնի է որ, երբ թրքական միջամտութենէն յետոյ, Դաշնակիցները որոշեցին Պոլիսը առնել, իրենց ջանքը եղաւ Յունաստանի զինուորական աջակցութիւնը ապահովել ծրագրուած գործողութեանց։ Երբ Քօսթանթէն թագաւորին վէթօյին և Վէնիզէլոսի անկումին հետեւանքով, յունական չէզոքութիւնը պահպանուեցաւ և ամրացաւ, Դաշնակիցներուն դիւանագիտութիւնը սկսաւ աշխատիլ նոր և աւելի ընդարձակ գործի մը, այն է վերակազմել Պալքանեան հին դաշնակցութիւնը, Ռումանիայով յաւելեալ, ընդդէմ Թուրքիոյ և ընդդէմ կեդրոնական կայսրութեանց։ Այս ծրագ-

րէն յաջողութիւնը պիտի ըլլար անկասկած լաւագոյն ու վերջնական լուծումը Պալքանեան կնճռոտ և Պոլսոյ տոմսն դժուարին հարցին, քանի որ յունական յաւաւցուած միջամտութիւնը բնոյթ ունէր միշտ անկախ ձգելու պուլկար վտանգը, որ պիտի ազդէր Ռումանիոյ բանիլ՝ը դիրքին վրայ, յաւերժացնելով հաւանականաբար անոր չէզոքութիւնը, առանց հաշուելու որ նոյն այդ պուլկար վտանգին սպառնալիքը իր ամենազօրյն համեմատութիւններուն պիտի վերածէր Յունաստանի զինուորական օգնութիւնը ի Տարտանէլ։

Զարմանալի չէ ուրեմն որ Դաշնակիցները, նկատի առնելով բոլոր ասոնք, Վէնիզէլոսի առաջին անկումէն ի վեր իրենց ճիգերը թափած ըլլան այս ուղղութեամբ, ինչ որ այսօր ոմանց կողմանէ կը մեղադրուի իրենց իբր ծանր սխալ մը, քանի որ այս ճիգերը բոլորովին ապարդիւն եղան, և ոչ միայն չվերականգնեցին Պալքանեան երազուած Դաշնակցութիւնը, այլ դէպքերը ցոյց կուտան որ պարզապէս ծառայեցին Պուլկարիոյ ժամանակ վաստկելու, խաղցնելու Դաշնակիցները, սպասելով որ Աւստրօգերմանք ի վիճակի ըլլան բաւականաչափ ուժ համախմբելու՝ Պուլկար բանակին հետ համաչափ Սերպիոյ դէմ նոր յարձակողականի մը համար։

Դաշնակից դիւանագիտութեան Պալքաններուն մէջ կրած ձախողումը մեկնաբանելի պատճառները կարելի է վերագրել. հոգեբանական, քաղաքական և զինուորական։ Սերպին և Հելլէնին դէմ անհերքելի ատելութիւն, որ կը մերժէ ո և է հաշտութիւն, համաձայնութիւն անոնց հետ, և անոնց ջախջախումին ու նուաստացումին մէջ կը փնտռէ իր յագուրդը. Պուլկարիոյ փառասիրութեանց մեծութիւնը, Պալքանեան գերիշխանութեան ձգտում, անոր հողային բացումի հսկայ ախորժակը որ չի գոհանար սերպօ-յունական ամբողջ Մակեդոնիայով, և աւելի հեռուները, մինչև սերպիական Դանուբը և մինչև Ալպանիա, Ադրիականի ափունքը կը յառի. իսկ երրորդ հզօր պատճառ՝ Գերմանիոյ զինուորական կացութեան ցարդ նպաստաւոր հանգամանքը ի Տարտանէլ և ի Բօլոնիա, այսինքն՝ Կէլէպօլուի գործողութեանց ժամանակէ մը ի վեր կայուն և ըստ երևոյթին անել վիճակը, ու մանաւանդ՝ ռուսական մեծ նահանջը Կալիցիայէն սկսեալ, բաներ որոնք, ճարտարօրէն շահագործուած գերման գործակալներուն և գերմանասէր մամուլին կողմանէ, Պուլկար կառավարութեան, ապայակոյտին և անշուշտ հանրային կարծիքին ալ ներշնչած են այն խոր համոզումը թէ Գերմանիա այս պատերազմէն յաղթական դուրս պիտի ելլէ և թէ Դաշնակիցներուն պարտութիւնը տարակոյս չի վերցներ։ Հետևութիւն՝ Պուլկարիա պէտք է կենայ յաղթականին կողքին, ինչ որ Ֆէրտինանտ թագաւորին վերջերս իր ժողովուրդին ուղղած յայտարարութեան մէջ յրուած է բոլորատառ, իր Թրքօ-գերման դաշնակիցներուն արժանավայել անպարկեշտութեամբ մը։

Նկատի առնելու է նաև Պուլկարիոյ եղած գերման խոստումներուն առատաձեռնութիւնը, ի հաշիւ իր առնելով առած դրացիներուն, Յոյնին, Սերպին ու հաւանականաբար նաև 1913ի անպայքար յաղթական Ռումէնին։

Պուլկար վարիչները մտածեցին հարկաւ որ Դաշնակիցները, որքան որ ալ տրամադիր գոհացում տալու իրենց մակեդոնական պահանջումներուն, չպիտի հաւանէին երբեք Պալքանեան... պանիրէն կտրել իրենց խոշոր ախորժակին հաւասար կտոր մը որ շատ խոռէր Յոյնին և Սերպին բաժինը, կամ բան մը չի ձգէր անոնց։ Իմ՝ բան՝ հաւասարակշռութեան պահպանումին նախանձախնդիր՝ չպիտի հաւանէին երբեք որ Պուլկարիա դառնար ըլլար կերպիւ ինչ «Պալքաններու Պրուսիան», ինչ որ իր մեծ փառասիրութիւնն է։ Գերմանիոյ խոստումները, ընդհակառակը, ինչ որ ալ ըլլան իր յետին միտքերը կամ հեռաւոր դիտումները, գոհացում կուտան, գէթ տեսականօրէն, Պուլկարիոյ գերակշռական ձգտումներուն։

Դաժան ատելութեամբ և նախանձով կուրցած, անյագ ընչաքաղցութեամբ և բիրտ փառամոլութեամբ մոլեգնած, Գերմանիոյ անպարտելի ուժին կապաշտամունք վախը անբարոյացած քաղաքականութիւն մըն է ուրեմն որ Պուլկարիան մղեց ուրանալու Դաշնակիցներուն ընծայած փոխարինութիւնները, և զինքը տարաւ զինակցելու Գերմանօ-աւստրօ-թուրք խմբակցութեան, ընդդէմ իր սլաւ արենակցին և իր սլաւ մեծ բարերարին։ Բարոյական ծանր յանցանք մը, որուն քաղաքական մեծ ու կործանարար սխալ մը ըլլալը չուշով պիտի ապացուցանեն վերահաս դէպքերը, ուր ծրարուած կը յառաջանայ ինչ որ Կամպէթթա կը կոչէր la justice immanente.

Գ.Է.Տ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«ԹԱՅՄԶ»Ի 8 ՀՈԿՏ.Ի ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ

Այսօր կը հրատարակենք թղթակցի մը տեղեկագիրը ի մասին հայկական կոտորածներուն որոնց վրայ ուշադրութիւն հրաւիրեցին Լորտ Քրոմէր և Լորտ Պրայս, չորեքշաբթի օրը, Լորտերու ժողովին մէջ։ Այստեղ պէտք չունինք ծանրանալու այս սոսկալի պատմութեան մանրամասնութեանց վրայ։ Անոնք իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ կը նմանին այն կոտորածներուն մանրամասնութեանցը որոնք մինչնոյն ցեղին վրայ գործադրուեցան 1894ին, 1896ին և 1909ին։ Սակայն այս անգամուանները թէ՛ աւելի համատարած և թէ աւելի կազմակերպուած եղած կ'երևան։ Կ'ըսուի թէ Ապտիւլ-Համիտ իր հայ հպատակներէն միլիոն մը բնաջինջ ըրաւ։ Կ'երևայ թէ Թալէաթ պէյի և Էնվէր փաշայի փառասիրութիւնն է զայն գերազանցել։ Իրենք և Միութիւն ու Յառաջդիմութիւն Կոմիթէին մէջ իրենց գլխաւոր պաշտօնակիցները՝ որոնք ինքզինքնին ներկայացուցին յապուշ կրթած բայց համակիր աշխարհի մը առջև՝ իբրև վերանորոգիչները օսմանեան կայսրութեան, իբրև հեղինակները սահմանադրական կառավարութեան, իբրև պաշտպանները «ամենայն յառաջացեալ» տիպարէ արևմտեան լուսաւորութեան և իբրև ջերմեռանդ հիացողները ամենուն համար քաղաքային և կրօնական ազատութեան, այսօր վերադարձած են մերկապարանոց վայրենութեան քաղաքականութեանը՝ պետութեան հպատակներուն չորքին մէջ անհնազանդ ցեղի մը դէմ՝ որ Հին և Նոր Աշխարհի լաւագոյն տարրերուն պժգանքը հրաւիրած էր նախորդ Սուլթանին վրայ։ Կ'երևայ թէ Կոմիթէին կոկորդիլոս խրոխտիկին (swashbuckler) Էնվէր պէյի՝ Ռուսերէն կրած պարտութեան կատաղութիւնն էր որ դառնացուց կազմակերպել վայրագութեան այս պայքարը։ Սակայն ասիկա զգացումի յանկարծական պոռթկում մը չէր։ Քաղաքականութեան արարք մըն էր՝ նո՛յնչափ կշռուած և կանխամտածուած ո՛րչափ Գերման «սարսափազդութեան» գործադրութիւնը Պելճիքայի ու Ֆրանսայի մէջ։ Բայց Թալէաթի և իր արբանեակներուն նպատակը լոկ սարսափազդութիւն չէր։ Սուլթան Համիտի նման՝ անոնք կը դաւանէին թէ «Հայկական խնդիրը մէջտեղէն վերցնելու միջոցն է Հայերը մէջտեղէն վերցնել»։ Իրենց նպատակն էր արմատաջնջում և ոչ լոկ ահաբեկում։ Անոնք նպատակայարմար նկատեցին հնարել թէ՛ պատճառանք մը և թէ պատրուակ մը իրենց մտադրած արարքներուն համար։ Երկուքն ալ այն թիւրամացութեանց սեռէն էին որով աւելի քաղաքագէտները կը սիրեն քօղարկել իրենց եղեռնագործութիւնները։ Պատճառանքը՝ ասիական «դաւադրութիւն»ն էր՝ Կ. Պոլսոյ մէջ։ Պատրուակը՝ «ապստամբութիւն»ն էր։ Սակայն «դաւադրութիւն»ը արդէն կոտորածներու հրամանը տրուելէն տարի մը առաջ երևան հանուած էր և դաւադիրները՝ բանտարկուած. իսկ «ապստամբութեան» համար կործանուելիք մեթոտները անտարակոյս գործադրողներուն հաղորդուած էին։ «Հրամանները», ըսաւ Լորտ Պրայս, «ամէն տեղի համար Կ. Պոլսէն եկան։ Գիտենք թէ անկէ վերջ ի՛նչ պատահեցաւ։ Իբրև ընդհանուր կանոն, նախ Համիտեան նմոյշէ կոտորած մը կ'ըլլար։ Այնուհետև կը հեռացուէր Գերմանացիներուն Պելճիքայի մէջ ցոյց տուած օրինակին։ Առոյգ մարդերը կը զատուէին և կա՛մ աշխատող զօրագունդերուն մէջ կը նետուէին կամ ասոր անզէն զինուորներէն կը սպաննուէին։ Կիները, տղաքները և ծերերը կ'աքսորուէին, մեծ մասամբ Հալէպի և Եփրատի մէջտեղի անապատը։ Այս զոհերուն տառապանքները նկարագրուած են գերման միսիոնարներու կողմէ։ Գերմանացի կին մը՝ որ անոնց կարաւաններուն հանդիպած էր՝ պատմած է թէ ի՛նչպէս անոնցմէ շատեր՝ առանց հացի ու ջուրի, հրատոչոր արևուն տակ՝ իրենց զաւակներուն մեռնիլը տեսան։ Անոնք կ'ենթարկուէին զիրենք առաջնորդողներուն ընչաքաղցութեանը և կողոպուտին։ Կիները, կ'ըսէ Լորտ Պրայս, կը մերկացնէին և այդ վիճակի մէջ զանոնք կը բռնադատէին շարունակելու իրենց ճամբան։ Անոնցմէ ոմանք խենթեցան և իրենց զաւակները նետեցին։ Ուրիշներ իրենց պատիւը փրկելու համար Եփրատի մէջ նետուեցան։ Տրապիզոնի 8000էն մինչև 10,000 հոգիէ բաղկացեալ ամբողջ հայ բնակչութիւնը ծովամոյն ջնջուեցաւ մէկ երեկոյեան մէջ։ Այս հրէշութիւնը պատմող իտալական հիւպատոսը անոր գործադրութիւնը իր աչքերովը տեսած է։

Սև պատկերին վրայ կան սփոփարար գիծեր։ Թուրք կառավարիչներէն ոմանք՝ ազատախոհ Թալէաթի և Էնվէրի անզգամ հրամաններուն չհամակերպելու չափ հաւատարիմ էին իսլամի մարդասիրական սկզբունքներուն։ Անոնցմէ առնուազն երկուքը պաշտօնանկ եղան այս անհնազանդութեան համար։ Բազմաթիւ բարեսիրտ մահմետականներ ջանացին պաշտպանել իրենց դրացիները։ Զանազան տեղեր պէտք եղաւ հեռուներէն զինուոր բերել արիւնի գործը ի գլուխ հանելու համար։ Ո և է նշան մը չկայ հաստատող որ կրօնական մոլեռանդութիւնը դեր մ'ունեցած ըլլայ կոտորածին մէջ, որ, ինչպէս ամէն ատենախօսները համաձայն էին, բոլոր ուղղախոհ մահմետականներուն համար նո՛յնչափ ընդվզեցուցիչ է անշուշտ, որչափ մեզի համար։ Բայց եթէ մահմետականները կը խորշին Թալէաթի բնաջնջումի սիստէմին համաձայնելէ, ասիկա իր պաշտպաններն ունի այնպիսի ժողովուրդի մը մէջ որ կը յաւակնի բարոյական և մտաւորական մշակոյթի գագաթնակէտը հասած ըլլալ։ Կոմս Րէվէնթլօ առաջ կ'անցնի պաշտպանելու զայն, այպանելու անտեղի միջամտութիւնը Ամերիկացիներուն որոնք «այս կարգի խնդիրներուն» կը խառնուին, և Թուրքերուն հաւաստելու որ «Գերմանական կայսրութեան հանրային կարծիքը այս խնդիրը կը նկատէ միմիայն Թրքական կայսրութեան վերաբերեալ գործ մը»։ Անոնց կ'ըսէ թէ՛ ո՛չ միայն իրենց պարտականութիւնն է, այլ և իրենց իրաւունքն է ազդու միջոցներ ձեռք առնել, անխնայելի, արիւնարբու և խռովարար Հայերուն դէմ, և թէ՛ երրորդ պետութեան մը առաջարկին վրայ՝ «մեր Թուրք դաշնակիցին ներքին գործերուն մէջ» Գերմանիոյ կողմէ ո և է միջամտութեան խնդիր չկրնար ըլլալ բնաւ։

Կառավարութիւնը «պաշտօնական տեղեկութիւն չունի որ Գերման հիւպատոսական ներկայացուցիչներ քաջալերած ըլլան կոտորածները»։ Ապաքէն հաւանական չէ որ կառավարութիւնը այդպիսի տեղեկութիւն մը ունեցած ըլլայ։ Բայց երբ աչքի առաջ ունենանք գործուած եղեռնին այս անպատկառ պաշտպանութիւնը, կոմս Պերնսթորֆի յաջող փորձը պաշտօնանկութիւնը ձեռք բերելու այն թրքական պաշտօնատարին(*) որ առաջին անգամ Վաշինկթընի կառավարութեան տեղեկութիւն տուաւ խժդժութիւններու մասին, և իր թեթև սրտով տուած հաւաստիքը թէ խժդժութիւններ կամ բնաւ «գոյութիւն չունին» կամ «զինուորական պէտքեր»ու համար եղած են, այն ատեն կը պարտաւորուինք համաձայն ըլլալ Լորտ Քրուի հետ՝ թէ այսպիսի լուրեր չեն կրնար իբրև անհաւանական մերժուիլ։ Ուրիշ սիւնակով մը մեր հրատարակած մէկ յօդուածին մէջ, Պարոն Ֆօն Օբէնհայմ և Հալէպի ու Իսքէնտէրունի Գերման գործակալները բացորոշապէս կ'ամբաստանուին իբրև կոտորած քարոզողներ։ Իրաւ է որ Գերմանական և Աւստրո-Հունգարական դեսպանները Օգոստոսի մէջ բողոքեցին այն ընթացքին դէմ զոր կոմս Րէվէնթլօ կ'արդարացնէ յանուն գերման ժողովուրդին, բայց այս բողոքին արժէքը աստիճան մը տկարացած է այն բանով որ անոնք Դրան դիմած են ստանալու համար գրաւոր յայտարարութիւն մը՝ թէ իրենց կառավարութիւնները ո և է մեղսակցութիւն չեն ունեցած եղեռնագործութեանց մէջ։ Այդպիսի ո՛չ մէկ վկայագիր, նոյն իսկ եթէ Թալէաթ հաւանի տալ իրենց, կրնայ զերծ կացուցանել իրենց կառավարութիւնները կամ իրենց ժողովուրդները տեղի ունեցած անցքերուն բարոյական պատասխանատուութենէն։ Այդ պատասխանատուութիւնը՝ մանաւորապէս Գերմանիոյ կայսեր համար, ինչպէս կը յիշեցնէ մեզի Սըր Վալէնթայն Չըրըլ, կ'սկսի Ն. Վեհափառութեան Ապտիւլ-Համիտին տուած համբաւաւոր այցելութենէն՝ 1896ի Հայկական սպանդէն քիչ ժամանակ վերջ։ Այդ պատասխանատուութիւնը հերքում չվերցներ։ Արևելքը ճանչցող ո և է մէկը չկրնար տարակուսիլ թէ Գերմանիոյ ձեռքի մէկ շարժումը բաւական էր Կ. Պոլսոյ մէջ՝ արգիլելու կամ կասեցնելու համար այժմեան կոտորածները։ Անիկա իր ձեռքը չվերցուց, և ամբողջ աշխարհ այս իրողութենէն կը հանէ անխուսափելի հետևութիւնը։ Կոմս Րէվէնթլօ կը հաստատէ այս հետևութիւնը։ Գերմանիա կը թոյլատրէ Փոքր Ասիոյ մէջ կոտորածը, ինչպէս ինքն իսկ կոտորած սարքեց Պելճիքայի ու Ֆրանսայի մէջ, բա՛ւ է որ անիկա տեղի ունենայ «պետական պատճառ»ով։

(*) Կ'ակնարկուի Գարտաշեան էֆէնտիի պաշտօնանկութեանը Բանամայի արուեստահանդէսին օսմանեան պատուիրակութենէն, որուն լուրը հաղորդեցինք «Արև»ի նախընթաց համարներէն միոյն մէջ։ Ս. Խ.

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ

ԲՕՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

26 Հոկտ. Երեքշաբթի

Երկսեռ աշակերտներու թիւը՝ որ 1130 էր, վերջին օրերու արձանագրութեանց համաձայն բարձրացած է 1210ի։ Ոմանք գուցէ ասիկա վերագրեն աշակերտներուն տրուած մասնաւոր խնամքին, — ինչպէս պատւղի Ն.Ի յաճախակի բաշխում և երէկուընէ սկսեալ Ամերիկեան Կարմիր Խաչին կողմէ ամէն օր իրիկուան գաւաթին մէկ մէկ հատ պզտիկ անուշ-հացի բաժնումը ի քաջալերութիւն դպրոց գացող տղայոց — բայց եթէ այսպէս ալ ըլլայ՝ արդիւնքը գնահատելի է դարձեալ։ Դպրոց-վրաններու թիւը 18էն 23ի բարձրացեր էր. հիմա եկեղեցիի 3 վրաններն ալ գործածուելով՝ ընդամէնը 26 կ'ըլլայ։ Քսան և վեց դպրոց-վրաններ իրարու քով, համալսարանի մը երևոյթը կը պարզեն աչքիդ, իւրաքանչիւր վրան կարծես մասնագիտական վարժարան մը ըլլար, որոնց համախմբումը կը կազմէ համալսարանը։ Դասաւանդութիւնները բաւական կանոնաւորութեամբ սկսած են, բայց կ'ըսուի թէ մեր տղաքը ամենէն աւելի մարմնամարզի դասը կը սիրեն, բան մը որուն պէտք չէ զարմանալ՝ քանի որ իրենց ռազմիկ հոգիներուն յագեցումը անոր մէջ կը գտնեն։

— Կարի-արհեստանոցին եօթը ոտքի մեքենաներէն զատ ունինք ձեռքի մեքենայ մըն ալ, նուէր ըլլալով, և ուրիշ 6 հատ եւս որ գաղթականներունն է հազար նեղութեամբ ազատուած։ Ընդամէնը ուրեմն 14 մեքենաներ մինչև իրիկուն կը բանին։ Արհեստանոցին երկու վրանները այժմ լեփլեցուն են կտրողներով ու կարողներով։ Ենթադրելով որ քէմբին 4000 բնակիչներուն մէկ մէկ ձեռք ներքնազգեստ շինել հարկ ըլլայ, հաշուեղած է որ 36 հարաւանոց 450 ծրար կտաւի պէտք պիտի ըլլայ զոր Առաջնորդարանը արդէն գնած է կ'ըսուի։ Բայց մէկ ձեռք ներքնազգեստը չբաւէր անշուշտ. ու յետոյ պիտի կարուին վրայի հագնելիքները։ Ալ երևակայեցէք թէ ի՛նչ քանակութեամբ զգեստցու նիւթերու պէտք պիտի ըլլայ։ Ինչ տղուոր գործնական մեթոտ մը առաջարկած էր «Արև»ի նախորդ թղթակիցը, ըսելով որ «Եթէ ամէն հայ կին որոշէ անպայման և անմիջապէս շրջազգեստցու մը նուիրել (7—8 մէթրօ) և ամէն օրիորդ՝ շապիկցու մը (3—4 մէթրօ) և ամէն այր մէկմէկ ձեռք կէլէպիյեցու զէֆիր, մինչև ամիս մը չհագուած մարդ չի մնար քէմբի մէջ։» Այս մասին որքան գրուի քիչ է, և նուէրներն ալ որքան շատ և շուտ ղրկուին՝ այնքան աղէկ է անշուշտ։ Դպրոցէն վերջ կարի-արհեստանոցն է որ ամէնէն աւելի ուրախացնող հանգամանքով մը կը ներկայանայ։ Մարդ տեսակ մը երջանկութիւն կ'զգայ տեսնելով 50է աւելի կիներ ու աղջիկներ որոնք ժրաջան մեղուներու պէս կ'աշխատին, մեքենաներու ձայնը մեղուներու բզզիւնին տեղ ընդունելով։ Ու վաղը, երբ այսօրուան յիսունին տեղ հարիւրաւորներ ըլլան աշխատող, որոնց մէկ մասը ձեռագործ-տանթէլի, և ուրիշներ գուլպայ հիւսելու ճիւղին մէջ, ի՛նչ հրաշքներ չպիտի կրնան գործուիլ։ Կիներու զբաղում հայթայթելու գործը այսպէսով լուծուած կարելի է նկատել, ու ինչ որ այժմ կը մնայ լուրջ նկատառման արժանի՝ այրերու զբաղում ճարելու կարևոր հարցն է։

Երկու փուռերը գրեթէ աւարտած են, որոնց մօտ ալիւրի և հացի մթերանոցներն են որ կը շինուին հիմա։ Երբ վաղը խանութներուն շինութիւնն ալ աւարտի, քէմբը քաղաքէ մը տարբերութիւն պիտի չունենայ այլևս, որուն միակ պակասը «ուխտաւորներու պանդոկ»ը պիտի ըլլայ։

Ալեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր Խաչը Նոյ. 3 չորեքշ. գիշեր, սինէմայի շքեղ երեկոյթ մը պիտի տայ Թէաթրը Մոտէրնի մէջ, ի նպաստ Բօր-Սայիտի մեր կարիքն գաղթականներուն՝ որոնց օգնութեան գործին մէջ սկիզբէն ի վեր այնքան կարևոր բաժին մը ունի։ Վստահ ենք թէ ոչ ոք պիտի մերժէ իրեն ղրկուած տոմսակը և եթէ կայ մէկը որ սխալմամբ չէ ստացած՝ պիտի պահանջէ զայն։

Ալեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր Խաչը ստացած է հետևեալ նուէրները.

Տիկնայք՝ Եսթեր Տէօքմէճեան՝ 12 շապիկ, Սօֆի Մկրտիչեան՝ 1 անկողին, 2 բարձ, 1 ծր. բամպակ, Մ. Խունկեանեան՝ 10 զոյգ կօշիկ, Լ. Զօրլուեան 4 զոյգ կօշիկ, Զ. Խունկանեան 10 զոյգ կօշիկ, Եմէնիճեան քոյրեր 36 կտոր տղու զգեստ. Տեարք՝ Արմաղանեան, Սիմիթեան, Յովհաննէսեան, Դալլաճեան մէյմէկ ծրար մառամբոլամ, Ց. Շահպէնտէրեան, Կ. Աւագեան՝ երկերկու ծրար մառամբոլամ. Մ. Մանուկեան՝ 1 բէնևուար, 7 կտոր կերպաս և 25 մէթր ֆանէլա ուլա, Մ. Մուղալեան 17 գիրք, Գ. Գուրի 10 զոյգ կօշիկ, Քէչիլեան 3 զոյգ կօշիկ, Կ. Կիլիկեան 18 զոյգ կօշիկ, Օ. Ճիլօղեան 13 զոյգ կօշիկ, Ժ. Ջօսկէպ կէս բանթար օճառ, Գ. Տէր Պօղոսեան 13 զոյգ կօշիկ. Աւագեան 12 զոյգ գուլպայ, 12 ճախարակ, 10 կտոր զգեստ, 2 ծրար կերպաս. Ա. Եազուպեան 11 կտոր մեծ և պզտիկ զգեստ, Ճիզմէճեան 3 ծրար ամերիքան, Ն. Ճիվէլէկեան, Մ. Քէչիչեան 2.50 երկոտասանեակ գուլպայ։ Աղեքսանդրիոյ ոսկերիչներու կողմէ 12 ծր. ամերիքան, Տէր և Տիկ. Կ. Սէֆէրեան 200 տետրակ. 24 երկոտասան մատիտ, 1 ծր. ամերիքան, Տէր և Տիկ. Առաքելեան 60 զոյգ չուանէ կօշիկ, Տիկ. Վ. և Օր. Մ. Ճիզմէճեանէ 154 զրշ.ի կտաւեղէն, Տեարք Մ. Մանուկեան 12 պաթանիյէ, 1 տոսուկ չաքար, 1 զամբիւղ բըրինձ, 1 պարկ օճառ, 30 տուփ թէյ, 30 թէյի գաւաթ. 2.50 ծր. հագուստ մեծ և պզտիկ. Ց. Խտրայէլեան 12 բէնևուար, 1.50 ծր. հագուստ և կօշիկ։ Փոքրիկն Ա. Մալլումեան 20 զրշ. Տ. Ա. Ցախըրեան 50, Տիկ. Ր. Ճէհիլեանէ 60, Տ. Ս. Ղազարեան՝ Օր. Ա. Ղազարեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 50։

Ալեքսանդրիոյ Կարմիր Խաչի Տիկնանց Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետևեալ նուիրատուութիւնները՝ ողբացեալ Տիկ. Մառի Կարապետեանի մահուան առթիւ.

Տեարք Գէորգ Իբէքեան 100, Միքայէլ Գասմաճեան 50, Ղազարոս Քէօսէեան 50, Համբարձում Գրիգորեան 20։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՇԻ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Թիֆլիս ապաստանած Մուշի ազգայիններէն Տ. Մեսաք Բուէեան 22 սեպտ. ամսաթիւ նամակ մը ուղղած է հոս որմէ սրտի անհուն ցաւով կ'իմանանք Մուշի, Դաշտի և Սասունի հայ ժողովրդեան փճացումը։ Թուրք արիւնարբու կառավարութիւնը, ըստ նամակագրին, ժողովուրդը յանկարծակիի բերելով՝ մաս մը ջարդած է և մնացեալներն ալ տուներու մէջ լեցնելով այրել տուած է, առանց խնայելու իգական սեռին և մանուկներուն։

Մուշի մէջ յայտնապէս սպաննուած են Նազարէթ էֆ. Բէչիչեան (Մուշի ամենէն ազդեցիկ և ականաւոր Հայը, որ առեւտրական էր նաև Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղական մասնաժողովին), Մկըրտիչ էֆ. Ամրիկեան և կարապետ էֆ. Թիւթիւնճեան։ «Իսկ ես — կը գրէ նամակագիրը— իմ 13 տարեկան Գուրգէն անուն զաւկիս հետ միասին՝ մեր զէնքերուն ուժովը, կամ աւելի եւս հրաշքով, կրակի և բոցի մէջէն ազատուելով և 50 օր լեռներու մէջ աստ ու անդ թափառելով և միայն կանաչ խոտերով կերակրուելով՝ ինքզինքնիս ռուսական բանակը նետեցինք»։

Կովկաս հասած վերջին տեղեկութեանց համաձայն Սասուն ապաստանած Հայերը կը շարունակեն քաջաբար դիմադրել Թուրքերուն և անմիջական օգնութեան կ'սպասեն։

ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Հանվմէն Հոկտ. 13 Թուականաւ կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.

«Երբ հայկական կոտորածներու լուրերը Վատիկան հասան, Պապը հրահանգ տուաւ Պոլսոյ իր նուիրակին՝ Մօնսինեօր Տօլչիի՝ զինքը տեղեակ պահել դէպքերուն և միջամտել Բ. Դրան մօտ Հայերու ի նպաստ։ Պապական նուիրակին դիմումները ապարդիւն մնացին, և Պապը վերջերս անձնապէս գրեց Սուլթանին, բարեխօսելով տարաբաղդ Քրիստոնեաներուն համար։ Թէև Սուլթանին պատասխանը չէ հասած դեռ, բայց Վատիկանը լաւ արդիւնք մը կը յուսայ»(!)։

«Էքօ տը Բառի»ի Հանվմի թղթակիցը հետեւեալը կը հեռագրէ իր թերթին Հոկտ. 14 Թուականաւ.

«Պապը վերջերս ինքնագիր նամակ մը ուղղած է Սուլթանին, խնդրելով որ վերջ դնէ Հայերու կոտորածներուն։ Այս նամակին պատասխանը տակաւին չէ հասած Վատիկան։ Բայց ոչ ոք հոս արդիւնք մը կ'ակնկալէ Պապին այս դիմումէն։ Թուրքերը Գերմանացիներէն խրախուսուած, պէտի շարունակեն ջարդել Հայերը, որովհետև ամէն ոք գիտէ թէ իրենց հետապնդած նպատակը հայ տարրին ամբողջական ջնջումն է։ Ամէն պարագայի մէջ՝ սա ստոյգ է որ գերման կարգ մը թերթերուն յօդուածները որոնք կը ջանան արդարացնել թրքական վայրագութիւնները, Հանվմի եկեղեցական բարձր դասուն մէջ շատ անհաճոյ ու գէշ տպաւորութիւն մը յառաջ բերած են։ Պապը զայրոյթ զգացեր է այդ հրատարակութիւններէն և կ'ըսուի թէ ուժգնօրէն արտայայտեր է իր զզուանքը հայկական ջարդերուն մէջ Թուրքիոյ հետ Գերմանիոյ ունեցած՝ անկերև մեղսակցութեան մասին։»

[Ահ, եթէ զայրոյթները, ցասումները, զզուանքները, մարդասիրական զգացումներու ուժգին արտայայտութիւնները կարենային ո և է գործնական արդիւնք մը ունենալ, շատոնց Հայութիւնը ազատուած կ'ըլլար.... Ա՛լ մենք յափրացած ենք պլատոնական սիրոյ այս տեսակ ցոյցերով և ապացոյցերով։ Դժբախտութիւնը մեզ անհելի կերպով դրապաշտ ըրած է...]։ (Տ. Խ.)

Հ. Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Գահիրէ)

Ցառաջիկայ կիրակի առաւօտ ժամը 10.45ին ընկերակցութեանս ժողովասրահին մէջ «Մամուլի Աշխարհէն» լուրեր պիտի տրուին։

ՀԻՄՆԴՐԱՄ

ԱԶԳ. ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Բարիզէն մեզի կը հաղորդուի հետեւեալ զեկոյցը, զոր կը փութանք հրատարակել նախորդ ցանկին մէջ սպրդած սխալը ճշդելու համար։

«Հայ տարագրեալներու և գաղթականներու օգնութեան սոխպողական գործին յառակցութելու նպատակաւ, յետագայ նոր վճարումները եղան Ազգ. Հիմնադրամի ընդհ. հանգանակութեան ձեռնարկին.

Տեարք Ա. Լզնաեան, Ա. Մարկոսեան. Տիգրան խան Քէլէկեան, Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան՝ 10,000ական ֆրանք։ Վսեմ. Պօղոս Նուպար փաշա 5000 Ֆր. նուիրած է մասնաւորապէս Բօր-Սայիտի 5000 կիլիկեցի գաղթականներուն պէտքերուն գործածուելու համար»։

Ն. Վսեմութիւնը Ազգ. Հիմնադրամի հաշուոյն հետեւեալ նուիրատուութիւնները եւս ընդունած է.

Նիւ-Եորքի և Գալիֆօրնիոյ հանգանակութեանց հաշուոյն 15000 Ֆր., Հաբաշի հանգանակիչ մասնախումբէն 80 անգլ. ոսկի, Տիբէ-Տաւայի Հանգանակիչ Մասնախումբէն 589 Ֆր.։

Ցաւ ի սիրտ կ'իմանանք թէ Տիկ. Նուպար փաշա տակաւին հիւանդ է և իր վիճակը կը շարունակէ մտահոգութիւն պատճառել։ Այդ պատճառաւ Վսեմ. Պօղոս Նուպար փաշա, որ Հռոմ և Լոնտոն պիտի երթար, հարկադրուած է յետաձգել իր ուղեւորութիւնը։

Նիկոսիայէն (Կիպրոս) կը գրեն մեզ.

«Այստեղի Պատանեաց Ընկերութիւնը հանգանակութեան մը ձեռնարկած է ի նպաստ Բօր-Սայիտի նորաբաց դպրոցներուն, որոնց մատղած է նուէրներ ղրկել բաղկացած գիրքերէ, Թուղթէ, մատիտէ, գրիչէ, կաւիճէ, գրչածայրէ եւն.։ Սոյն նպատակին համար գրուեցաւ նաև Լառնաքա և Լիմասոլ։ Կը յուսացուի բաւական արդիւնք մը յառաջ բերել։

«Դարձեալ Բօր-Սայիտի գաղթականներուն համար անցեալ շաբաթ 200 կըտոր հագուստ ղրկուեցաւ զատ, հայ տիկիններու կողմէ նորէն հագուստ կը հաւաքուի։

«Հոս նոր կանչակ մը ստացուած է վեհ. Կաթողիկոսէն որ անմիջական օգնութիւն կը խնդրէ։ Այս պատճառաւ վաղը կիրակի օր եկեղեցին տէր հայրը ծանուցում պիտի ընէ և կէս օրէն վերջ ժամը 3ին բոլոր հայ ազգայինք, այր ու կին, ընթերցատուն պիտի հաւաքուին խորհրդակցելու համար։»

Ս. Առաջնորդ Հայրը Երեքշաբթի օր ներկայ եղած է Գահիրէ Օբերայի մէջ Սըր Հէնրի Մաք-Մահօնի նախագահութեամբ ի նպաստ Անգլիոյի վիրաւորեալներու գումարուած մեծ հաւաքոյթին, որուն մէջ բանախօսած են, բացի Նախագահէն, Զօր. Սըր Ճօն Մաքսուէլ, Գահիրէի կառավարիչ Ձիւլֆիքեար փաշա, Գնդապետ Թօմսըն (ներկայացուցիչ Անգլ. Կարմիր-Խաչին) և ուրիշներ։ Ս. Առաջնորդ Հայրը, միւս ազգաց հոգեւոր պետերուն նման, մասնաւոր հրաւէր ստացած էր սոյն հաւաքոյթին համար։

«Սուէտիոյ դիւցազներգութիւնը» զոր Տիար Մ. Տամատեանի դասակարգութեամբ կը հրատարակենք «Արեւ»ի մէջ, մեր յաջորդ թիւով վերջ կը գտնէ։ Բազմաթիւ ընթերցողներու փափաքին գոհացում տուած պիտի ըլլանք յայտնելով թէ սոյն յօդուածաշարքը մօտերս լոյս պիտի տեսնէ առանձին գրքոյկի ձեւով, և ճոխացած բազմաթիւ պատկերներով ու քարտէսներով։ Վաճառման արդիւնքը պիտի յատկացուի ամբողջովին իրենց՝ Բօր-Սայիտի հերոս գաղթականներուն։

Այս առթիւ, կ'իմանանք նաև թէ մօտ օրէն պիտի հրատարակուի Պ. Ցաքէթ Մ. Խակէնտէրեանի կողմէ (ականատես մը) «Սուէտիոյ ապստամբութիւնը» անունով ուրիշ գրքոյկ մը։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Հայկական ճակատէն

Լոնտոն, 25.—Թուրքերը Ռուսնի և Արտամէտի մէջ զինուոր կը կեդրոնացընեն։ Հայաստանի մէջ իրենց յարձակողականը տկարացած է, մեծ թուով զինուորներ Պոլիս ղրկուած ըլլալուն համար։ Մօք.

Լոնտոն, 27.— Ռուս պաշտօն. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ Թուրքերը մշուշէն օգտուելով Արլասէի դէմը անցած, չորս յարձակումներ գործած, սակայն ետ մղուած են։ Մօք.

Լոնտոն, 27.— Ռուսք Մանամերի՞ հարաւակողմէն 28 քիլոմէթր հեռու Թուրքերը նոր պարտութեան մը մատնած և այդ շրջանի լեռներուն մէջ բազմաթիւ կիրճեր գրաւած են։ Մօք.

Սերպիական ճակատէն

ՏԷՏԷԱՂԱՃԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄԸ

Լոնտոն, 25. — Պուլկար վարչապետ Պ. Ռատոսլաւով կ'ըսէ թէ Տէտէաղաճի և Բօրթօլակօսի Դաշնակիցներուն կողմէ ռմբակոծումը խիստ կարեւոր կորուստներ պատճառած է, 8-10 զրահաւորներ ռմբակոծութեան մասնակցած են։ Աթէնքէն կ'իմացնեն թէ Տէտէաղաճ բոլորովին կործանուած է և թէ հազարի չափ Պուլկար զինուորներ սպաննուած են։

Լոնտոն, 25. — Դաշնակից նաւերը Տէտէաղաճի ռմբակոծումը վերսկսան։ Քաղաքին մէկ մասին մէջ հրդեհ ծագեցաւ։ Մօք.

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 25. «Թան» կ'իմացնէ թէ Դաշնակիցները որոշած են խիստ մեծ ուժեր ուղարկել Սերպիա։

Լոնտոն, 26. — Զինուորով լեցուն 6 շոգեկառքեր կիրակի օրը Սելանիկէն մեկնեցան և շոգեկառք մըն ալ Տօյրան մեկնեցաւ։ Մօք.

Լոնտոն 26. — Սերպիայէն այսօր կ'իմացնեն թէ Ֆրանսացիք Պուլկարները Սերպ սահմանագլուխէն դուրս վանեցին։ Մօք.

Լոնտոն, 27. — (Երեսփ. ժղվ.) Պ. Թընան իմացուց թէ Անգլիացիք հիմա սերպօյունական սահմանագլխին վրայ Ֆրանսացւոց միանալու վրայ են։ Պ. Լլոյտ Ճօրճ իմաց տուաւ թէ Պ. Ասքուիթ կատարելապէս ապաքինած ըլլալով յառաջիկայ երեքշաբթի օր իր պաշտօնը պիտի ընէ։

Լոնտոն, 27. — Նախարար Լորտ Լէնստաուն կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը պիտի ջանայ բրիտանական կարեւոր ուժեր գործածել կեդրոնական կառավարութեանց Պուլկարիոյ մէջ կատարելիք շարժումները խափանելու համար, սակայն գործունէութեան ամենէն նպատակայարմար մեթոտը պիտի որոշուի յետ նորագոյն ու խղճամիտ քննութեան։

Աթէնք, 28. — Իտալիա պիտի մասնակցի Պալքանեան գործողութիւններուն։ Աժ. Հլ.

Աթէնք, 28. — Սերպօպուլկար ճակատին վրայ նոր օգնական ուժեր հասան։ Աժ. Հլ.

Լոնտոն, 25. — Գերմանացիներու կրած կորուստներուն պատճառաւ իրենց յարձակումները Բօժարէվածի կողմը սըկարացած են և յարձակողականը ձգելով պաշտպանողականի վրայ կը մնան։ Կ'ըսուի թէ Աւստրիացիք եւ յարձակողականը ձգելով կ'սպասեն Սերպ եւ Պուլկար ճակատամարտին վախճանին։ Մօք.

Լոնտոն, 26. — Կռիւը Իսկիւպի մէջ կը շարունակուի։ Սիրէլ Իշխանը քաղաք մտաւ։ Մօք.

Լոնտոն, 26. — Աթէնքէն կ'իմացնեն թէ Իւսկիւպ գտնուող Սերպերը Իրմէթի մօտ լեռները քաշուած են։

Լոնտոն, 27. — Բարիզէն կ'իմացնեն թէ Ֆրանսացիք Զէրմէնը գրաւած են։ Այս մէջոցին մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի Քէօբրիւլիւի և Քումանովայի միջեւ։ Պուլկարները Իշթիպ քաշուեցան։ Մօք.

ՌՈՒՍԻՈՅ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բարիզ, 27. — Կը հաստատուի թէ Ռուսիա վերջնականապէս որոշած է Սերպիոյ օգնել ոչ թէ միայն ծովային գործողութիւններով, այլ օգնական զօրք ուղարկելով հոն։ Բայց լռութիւն կը պահուի այդ ուժին Պալքանները հասնելու պատճառական ճամբուն մասին։ Եթէ այս լուրը հաստատուէր, կացութիւնը մեծապէս պիտի բարուոքէր, որովհետև Զօր. Մաքէնզընի բանակին Սօֆիա տանող կիրճը մտնելը խիստ տաղտկալի կացութեան մը պիտի մատնէր զայն և Գերմանացիները պիտի ստիպէր արեւմտեան և ռուս. ճակատէն նոր զօրքեր քաշել իր հաղորդակցութիւնները ապահովելու համար։ Ահրմ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնք, 28. — Քոնսթանթին Թագաւորին Սելանիկ ընելիք այցելութիւնը տրամութեան կը պատճառէ գաղիերին և Մերեւս Նախարարական տագնապի մը յանգի։ Հ.

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ամսթերտամ, 27. — Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցած ցոյցի մը միջոցին ցուցարարները Ռումանիոյ անմիջական զօրաշարժը պահանջեցին, ինչպէս նաև արագ գործողութիւն մը՝ Գերմաններու, Պուլկարներու և Հունգարացիներու միացումը արգիլելու համար։ Ֆիլիբէսքօ և Թաքէ Եօնէսքօ Նախկին նախարարները ցնցող բանախօսութիւններու մէջ յայտարարեցին թէ կառավարութիւնը պիտի տապալեն։

Արեւելեան ճակատէն

Բէթրոկրատ, 27. — (Պաշտ.) Թըշնամւոյն յարձակումները ճակատին բազմաթիւ կէտերուն վրայ ետ մղուեցան. մասնաւորապէս Չարթօրիսքիի հիւսիսարեւելակողմը, ուր 200էն աւելի գերիներ բռնեցինք։ Սթիրի ձախ եզերքին վրայ Պօդինսքի լճին արեւմտեան կողմը բազմաթիւ գիւղերու տիրացանք։

Արեւմտեան ճակատէն

Բարիզ, 28 (Անթել Հեռ.)—Ֆրանսացիք՝ Արասէն Լիլ տանող ճամբուն եզերքին վրայ, Նէօվիլ-Սէն-Վաաթի հարաւ-արեւելեան կողմը կարգ մը զօրաւոր ականներ պայթեցնելէ վերջը, որոնք Գերման խրամները և ցանցերը տակնուվրայ ըրին, իսկոյն յառաջամասերը գրաւելով հոն հաստատուեցան, և հակառակ ուժգին ռմբակոծութեան մը և բազմաթիւ հակայարձակումներու, պահեցին իրենց դիրքերը։ Գերմանացիք Ռէյնսի արեւել. կողմը, Բրօզնէ մէջ, Մարքէոլի ագարակին զեծին վրայ յարձակման փորձեր ըրին, հեղձուցիչ կազի մեծաքանակ գործածութեամբ, բայց Ֆրանսացիք կարողացան ինքզինքնին պաշտպանել Թըշնամի խրամներէ եկած հեղձուցիչ ամպերուն դէմ, ու հետեւակազօրքի և հրետանիի կրակէ ցանցով մը խափան կասեցուցին յարձակողները, որոնք ամէն կողմէ ետ մղուեցան.

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿՈՉԸ

Լոնտոն, 25. — Ժողովուրդին ուղղուած հրովարտակով մը Թագաւորը իր հպարտութիւնը կը յայտնէ աղատ կայսրութեան մը պաշտպանութեան աջակցելու նպատակաւ իր հպատակներուն ինքնաբեր պատասխանին համար։ Բայց կռիւը վերջանալու մօտ չըլլալով Թագաւորը կոչ կ'ընէ ամէն դասակարգի մարդոց որպէսզի այսքան ծանր պահու մը մէջ ինքնակամ ներկայանան կռուելու համար արտասովոր կերպով զինուած և միջազգային օրէնքները կոխոտող Թշնամիի մը դէմ։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ճակատէն

ՖՐԱՆՍՕ-ՍԵՐՊ ՌՈՒԺԵՐ ԴԷՊԻ ԻՇԹԻՊ

Աթէնք, 29.— Սելանիկէն լուր կուտան թէ Ֆրանսօ-Սերպ զօրքերը Վէլէսի (Քէօփրիւլի) գրաւումէն յետոյ, նոր յաջողութիւններ ունեցած են եւ Իշթիպի վրայ կը քալեն։ Հ.

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 28. — (Երեսփ. ժողվ.) Պ. Թէննան յայտարարեց թէ Ծերակալ Զօր. Սըր Պրայեան Մահօն Սերպիոյ բրիտանական զինուորներուն կը հրամայէ եւ թէ հրահանգ տրուած է մեր Ֆրանսացի դաշնակիցներուն հետ համագործակցելու։ Ռ.

Պուքրէշ, 28. — Երէկ առտու ռուս նաւատորմը պարծեալ Վառնան եւ Պուրկազը 7 ժամու չափ ռմբակոծեց կարեւոր վնասներ պատճառելով։ Ռ.

Աթէնք, 28.—Պուլկար կիսապաշտօնական մամուլը կ'ըսէ թէ՝ Ֆրանս. եւ Անգլ. զինուորներու Մակեդոնիոյ մէջ ներկայութիւնը խնդրոյ առարկայ եղած է Թուրք եւ Պուլկար դեսպաններուն ու Պ. Զայիմիսի միջեւ, որուն վարմունքը կ'երեւի թէ Սոֆիայի կառավարութեան հաճելի չէ։ Ռ.

Բարիզ, 28. — Յունաստանի դեսպանը Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարարին հաւաստեց թէ Յոյն կառավարութիւնը ո՛չ եւ է թշնամական դիտաւորութիւն չունի Ֆրանգօբրիտանական ուժերուն դէմ, հակառակ գերման մամուլին տարածած լուրերուն։ Ռ.

Արեւելեան ճակատէն

Բէթրոկրատ, 28. — (Պաշտ.) Թշնամւոյն յարձակողականը բազմաթիւ կէտերու վրայ ետ մղեցինք եւ գերիներ բռնեցինք։ Օլիքայի հարաւ-արեւմ. կողմը գիւղի մը եւ թշնամի խրամներու տիրացանք։ Սըրիբայի եւ Տնիեսթրի գետախառնուրդին մօտ՝ թշնամին դէպ ի Տրաւբոմէնճ նետեցինք։ Հ.

Արեւմտեան ճակատէն

Լոնտոն, 28.— Պ. Լօյտ Ճորճ Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ՝ մօտաւոր հաշտութեան մը մասին ո՛չ մէկ բանակցութիւն սկսուած կամ սկսուելու վրայ է Լոնտոնի եւ Պերլինի միջեւ։ Պ. Լօյտ Ճորճ աւելցուց թէ Պ. Ասքուիթի Կիլտհոլի մէջ արտասանած խօսքերը իրենց ուժը կը պահեն միշտ։ (Ծափեր)։ Չենք կրնար հաշտութեան բանակցութիւններու մասին մտածել, բացի մեր Դաշնակիցներուն հետ համաձայնութեան մը պարագային։ Ռ.

Բարիզ, 28. — Դահլիճը հրաժարեցաւ։ Կ'ըսուի թէ նոր դահլիճը, որպէս նոր նախարար, պիտի պարունակէ Պ. Պ. Ֆրէյսինէ, Մէլին, Բուրժ, Բենլըվէ եւ Կալիենի։ Զօր. Կալիենի պիտի ըլլայ պատերազմական, իսկ ծովակալ Լաքազ՝ ծովային նախարար։ Հ.

Աթէնք, 29. — Բարիզէն հեռագիրներ կ'իմացնեն թէ Պ. Պրիան պիտի ստանձնէ Վարչապետութեան պաշտօնը։ Աժ. Հլ.

Տ. Միհրան Կարապետեան և զաւակունք կը փութան խորին շնորհակալութիւն յայտնել ամէն անոնց որ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն և մօր Տիկին Մարի Կարապետեանի մահուան առթիւ, հանեցան անձամբ ներկայ գտնուիլ յուղարկաւորութեան հանդէսին և կամ նամակով ու հեռագրով՝ ցաւակցութիւնին յայտնել իրենց։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Վաղը գիշեր, Շաբաթ 30 Հոկտ., ժամը 9ին, Ժառտէն Բօյէթի մէջ տեղի պիտի ունենայ Բրիտանական Կարմիր Խաչին ի նպաստ սարքուած հանդէսը, որ պիտի բաղկանայ զանազան մասերէ և կը խոստանայ ըլլալ մասնաւորապէս շքեղ ու յանկուցիչ երեկոյթ մը։

Մուտքը 10 դահեկան է։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Կատարուած պաշտօնական դիմումներու հետեւանքով, Իտալական կառավարութիւնը արտօնած է Աղեքսանդրիոյ հիւպատոսարանը, միմիայն Ամերիկա մեկնող Թրքահպատակ ճամբորդներու անցագիրները վիզէ ընել։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել Լ. Եէովլեան և ընկ. շոգենաւային գործակալութեան՝ Մօհամէտ Ալի հրապարակ, փոստարկղ թիւ 897։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, AleX.

ՍԱԿԱՐԱՆ

29 Հոկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	17 5]8	17 11]16
	Յունվար	18	18 1]32
	Մարտ	18 3]8	18 13]32
	Նոյ.(1916)	17 19]32	17 9]16
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	104 10]40	104 10]40
	(2 ամիս)	106	106

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէտի Ֆօնսիէ	1886	Ֆր. 288.—
» »	1903	» 236.—
» »	1911	» 244.—
Բումելի Երկաթուղի		» 129.—
Բանամա		» 91.—